

LUKÁŠ LAŠ, VLADIMÍR BAAR

JAPONSKÁ GEOPOLITIKA IMPERIÁLNÍHO OBDOBÍ

LAŠ, L., BAAR, V. (2014): Japanese geopolitics of the Imperial Period. *Geografie*, 119, No. 4, pp. 364–383. – This article analyses Japanese geopolitics of the imperial period by employing critical-geopolitical approaches to examine its formal and practical discursive levels. Its main objective is to explore classic Japanese geopolitical imagination juxtaposed to political (geo)propaganda, from the perspectives of space and their ideological origin. It starts by presenting selected autochthonous contexts and investigates how some Asian and non-Asian geopolitical ideas emerged in Japan. Afterwards, it turns to selected actors involved in the formal discourse, ranging from the academia to religious authorities, and confronts them with the practical discourse of political practice. A partial aim here is to localize some ideological elements supporting the classic geopolitical imagination and its role in legitimizing imperial ideologies. The analysis offers insights into the politization of spatial imagination in Japan of the imperial period. It is accompanied by a cartographic representation and an overview matrix of discursive actors.

KEY WORDS: actor – discourse – formal level – practical level – Japanese geopolitics.

Článek vznikl při řešení projektu „sgs08/PrF/2012“ na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity v Ostravě. Autoři děkují za grantovou podporu.

Úvod

Podle realistů se hlavní momenty vývoje mezinárodní politiky 21. století budou odvozovat od toho, jak se Čína v mocenských parametrech vyrovná USA (viz Mearsheimer 2005, Brzezinski 2005), což bude mít dopad i na Japonsko. Po téměř sedmi desetiletích po světové válce čelí demokratické Japonsko nebezpečí regionálního bezpečnostního dilematu. S obnovou Číny jako historické a regionální mocnosti kulminují revizionistické tendence v japonské politice, které se promítají do geopolitického diskurzu. Poválečný japonský diskurs na formální úrovni je možné charakterizovat jako převážně antigeopolitický (srv. Drulák 2006), na praktické se v postbipolárním období objevují náznaky transformace na částečně geopolitický. Souvisí to s politikou staronového předsedy vlády Shinza Abeho, jehož původ mimochodem sahá k politické elitě imperiálního státu. Časové paralely jsou součástí geopolitiky, zvláště při studiu exotického geopolitického diskurzu.

Japonská geopolitika je méně probádanou geopolitickou tradicí. Její dnešní povaha a realita jsou vzdáleny od minulosti, jenomže právě minulost je nevyřešenou otázkou východoasijského politického konfliktu mezi Čínou, Jižní Koreou a Japonskem. Ve snaze kontextualizovat studium japonské geopolitiky, je článek věnován japonské geopolitice z imperiálního období japonského státu, období od éry Meiji po konec druhé světové války, což představuje historické

období moderního Japonska (1868–1947). Cílem analýzy je představit méně prozkoumané aspekty problematiky, přičemž přidaná hodnota spočívá v zařazení skutečností, které nejsou dostatečně obsaženy v aktuálním mezinárodním diskursu.¹ Na rozdíl od jiných studií o japonské geopolitice, naše analýza zahrnuje studium *ad hoc* fragmentů čínského strategického myšlení v raném japonském geopolitickém diskursu, nebo méně formálních aktérů podílejících se na formování diskursu v imperiálním období, s důrazem na geopolitickou představivost. Analýza navazuje na argument Klinkeho (2012, s. 674) o diskursivním chápání kritické geopolitiky, v níž jsou prostor a čas úzce propojené. Článek z tohoto pohledu představuje úvod do studia chronologické geopolitiky Japonska.

Myšlenka využití na analýzu japonské geopolitiky imperiálního období přístup kritické geopolitiky se objevila s obsahově heterogenní povahou dostupných informací. Ranou japonskou geopolitiku lze efektivně zkoumat aplikací východisek kritické geopolitiky, zkušenosti však ukázaly, že už v případě studia japonské poválečné geopolitiky je nutné využít i jiné analytické postupy. Na formální úrovni byla poválečná geopolitika opomíjená na diskursivní periférii. Jak vyplývá z nedávné japonské studie (Yamazaki a kol. 2012), pozornost jí věnovala jen hrstka akademiků. Na neformální úrovni zůstala dobová geopolitická představivost „konzervovaná“ ve formách populární geopolitiky. Při studiu praktické roviny poválečného geopolitického diskursu se ukazuje potřeba reflektovat kriticko-geopolitický přístup s paradigmatem (vzhledem ke specifickému vývoji poválečného japonského státu), který by se soustředil na politicko-ekonomickou strategii. Geoekonomika poskytuje uchopitelný rámec pro objasňování způsobů, jimiž japonský stát dosahoval strategické imperativy v asijském prostoru, ne vlivem vojensko-diplomatickým, ale politicko-ekonomickým (např. Lorot a kol. 1999). Pro studium postbipolární geopolitiky Japonska možno praktickou rovinu geopolitického diskursu vést na lokalizaci průsečíku geoekonomických imperativů a měnícího se prostředí asijského bezpečnostního superkomplexu (srv. Buzan, Wæver 2003).

Na roli prostoru v politickém soupeření poukázali z českých autorů Drobík a Šumberová (eds. 2009), na příkladu promítání potenciálu legitimizace činnosti politické elity. Při analýze raného geopolitického diskursu u vybraných účastníků navrhuje rozlišovat jejich zařazení buď do roviny formální podle toho, zda se podíleli na něm formálně (akademici, novináři apod.) nebo do roviny praktické na úrovni reálné politiky představitelů vlády. Lze navázat na Drulákovu (2006) a Kofroňovu (2012) chápání formální a praktické roviny geopolitického diskursu. Lze oddělit teoretické, resp. formální geopolitické myšlení od praktického, v němž se pracuje s nároky v rámci mezinárodních vztahů (Drulák 2006, s. 422). Zároveň jsou na formální úrovni diskursu zdůrazňovány aspekty geopolitického myšlení ve vztahu k tradici, a na praktické úrovni ve vztahu ke „každodenní státnické praxi“ (Kofroň 2012, s. 64). Parciálními cíli článku jsou snahy lokalizovat a klasifikovat vybrané ideologické vlivy reflektované v dobových geopolitických představách (srv. Ó Tuathail, Dalby 1998, s. 3–14), a popsat atributy „japonskosti“ této představivosti. Jak bylo naznačeno v úvodu, jejich kořeny sahají do Číny.

¹ Japonské názvy jsou uváděny ve standardizovaném systému *Kunrei-shiki Rōmaji* (ISO 3602).

Vybraná autochtonní východiska

Starověké strategické myšlení čínské civilizace koncentrované v učení Suna Tzu (česky Sun-c') ovlivnilo autochtonní východiska geopolitického myšlení v Japonsku. Na japonských ostrovech je Sun Tzu známým představitelem staré čínské válečné strategie již více než milénium, především pro jeho dílo „Umění války“ (*Ping fa*), v němž kladl velký důraz nejen na kvalitní analýzu, plánování a přípravu celého tažení, ale také na použití lsti, umění manipulace s protivníkem, popřípadě využití překvapivého prvku. Sun Tzu žil v 6.–5. století př. n. l. ve státě Wu na Šantungském poloostrově, Sunovy myšlenky z Číny přinesl do Japonska o tisíc let později Kibi no Makibi (693–775) a o dalších více než tisíc let později, v období první světové války, bylo Sunovo dílo v tištěné formě součástí knihoven japonského imperiálního námořnictva vedle děl pruského generála Carla von Clausewitze „O válce“ a amerického námořního důstojníka A. T. Mahana „Námořní strategie“ (Hirama 1990). Sunovy axiomy přijali Japonci na námořních akademiích v érách Meiji (1868–1912) a Taishō (1912–1926), ale zajímavé jsou dodnes, a to nejen pro japonské Síly námořní sebeobranu (srv. Wilcoxon 2010).

Sun Tzu ve 13 knihách (blíže viz např. Janin 2003) vypracoval základní metody, které lze chápat taky jako strategické axiomy. Ty se staly podnětnými při budování moderního státu a námořnictva. Jako Machiavelli přispěl k myšlení o politice a státu na Západě, v Japonsku mělo podobný dopad Sunovo učení. Sunova teorie ovlivněná čínskou tradicí byla abstrahována do dynamiky pěti prvků: cesty, nebe, země, stratéga a metody. Cestou symbolizoval vztah lidu a vládce, nebem proměnlivost *jin* a *jang* neboli nevyzpytatelnost, zemí fyzickogeografickou členitost bojiště, stratégem myslel vojevůdce a metodou funkce, jako jsou logistika a pořádek. O vztahu státu a prostoru Sun např. píše: „postavení znamená sílu založenou na výhodě“ (Kniha plánu), „dlouhým tažením v poli vyčerpáš prostředky státu“ (Kniha o tažení), „zachovat celistvost vlastního státu je na prvním místě, na dalším je narušit ji druhému státu“ nebo „ve válce jde o to, obejít silné a udeřit slabé“ (Kniha o taktice).

Mezi další vybrané prameny, které navrhuje zařadit do kategorie čínských ve vztahu k emergenci moderní japonské geopolitiky, jsou ty, které rozpracovali představitelé japonské tokugawské školy Kokugaku (*koku* – národ, resp. stát, *gaku* – studium). Ti bedlivě vyhodnocovali situaci v Číně od doby příjezdu evropských kolonizátorů a snažili se vyvodit závěry z tohoto vývoje událostí. Jedním z představitelů autochtonní geopolitiky by mohl být považován Nobuhiro Satō (1760–1850), který přišel s teorií sjednocení všech národů v díle „Důvěrný plán pro sjednocení světa“ (*Udai kondō hisaku*). Její základ měl vycházet z důvěrné strategie Číny proti Britům z období kolem vypuknutí první opiové války (Masuda 2000, s. 66). Pokud by neměla Čína podlehnout tlaku Britů (opiové války), měla vycvičit dostatečné množství jednotek proti „britským barbarům“ a úplně je vytlačit z východní Asie. Jak bude nastíněno v následujících kapitolách, podobná geopolitická představivost byla přítomna i v imperiálních ideologiích Říše Velkého Japonska (*Dai Nippon Teikoku*) od počátku 20. století. Na *Udai kondō hisaku* by bylo možné nahlížet i jako na „relikt“ čínského vlivu v pozdější imperiální politizované ideologii *hakkō ichiu*². Prvním krokem ke „sjednocení“ světa bylo podle Sata podmanění Číny, která

historicky pro Japonsko představovala „západní stěnu“ (Masuda 2000, s. 67). Byla to přítomnost sílícího vlivu západních imperiálních mocností v Asii, která měla být v období otevírání se světu (1853–1867) před vznikem éry Meiji (1868–1912) odštědivým faktorem šíření rané imperiální ideologie. Japonsko si nakonec na rozdíl od Indie nebo Číny udrželo suverenitu a vstoupilo do období rychlé modernizace.

Vybraná neautochtonní východiska

V literatuře bývá období před příchodem západní geopolitiky charakterizované převládající nedůvěrou a kritikou nejaponských politických koncepcí a západní geopolitické představivosti. Emergenci současné geopolitiky v Japonsku předcházelo uvedení překladů díla „*Staten som Lifsform*“ Švéda Rudolfa Kjélлена (1864–1922) a prací Němce Karla Haushofera (1867–1946) japonské veřejnosti (Fukushima 1997, Takeuchi 2000, Takagi 2006). Koncepce geopolitiky (japonsky „*chiseigaku*“) byla představena Chikaem Fujisawou v recenzi na přeložené Kjéllenovo dílo v r. 1925 (Narangoa 2004). V r. 1928 Nobuyuki Iimoto publikoval o nové německé geopolitické vědě do časopisu „*Geografická revue*“ (*Chirigaku Hyoron*), ve kterém již používá termín *chiseigaku* (Haggman 2007). Přestože dílo A. T. Mahana bylo v Japonsku známé, teprve s objevením německé školy dochází k častější selekci myšlenek západní geopolitiky do japonské politické geografie (*seiji chirigaku*). Dopad imperiálního geopolitického myšlení mohl mít širší implikace na praktický diskurs, neboť o dvě dekády později měla již státní imperiální regionální nauka atributy Haushoferova dálněvýchodního panregionu s prvky geodeterminismu a sociálního darwinismu ve své nadnárodní ideologii. Haushoferova geopolitika vycházela z myšlenek Friedricha Ratzela o „rostoucím státu“, kterému dávají podobu „biologického organismu“ základní kvality – obyvatelstvo a území. Inspirován myšlenkami Mahana, Haushofer se opíral o myšlenky Kjéllenova organického pohledu na stát a teorie „Heartlandu“ od britského autora Mackindera ze začátku 20. století³. Haushofer pracoval s pojmy jako životní prostor, autarkie, rovnováha územní a námořní moci, panregion aj. Vymezil čtyři panregiony – americký, eurafrický, panruský a panasijský na čele s Japonskem. Pro Haushofera bylo bariérou vytvoření euroasijské kontinentální osy britské panimpérium v horizontálním směru napříč pomyslnými vertikálními panregiony (Fisher 1950). Haushofer viděl pragmatický význam v německo-japonském strategickém partnerství, které by efektivně Pax Britannicu narušovalo. Jeho teorie vzbudily zájem u části japonské odborné i neodborné veřejnosti (srv. Frei 1989, Fukushima 1997).

Haushofer žil v Japonsku několik měsíců a po vojenské službě v 1912 napsal řadu děl, které oslovily japonské čtenáře, včetně disertační práce o vyhlídkách

² Mytický původ termínu „Hakkō Ichiu“ sahá do historických spisů Nihon Shoki a Kojiki, do 7. století př. n. l. k prvnímu císaři Jimmu Tennōvi (Fisher 1950). Termín odkazuje na „osm rohů pod jednou střechou“. V imperiálním období termín sloužil jako slogan pro ideologii „celý svět pod jednou střechou“, čímž podporoval nacionalismus a japonskou hegemonii v Asii (srv. Edwards 2003, s. 229).

³ Pro percepci euroamerické geopolitiky té doby v jiných zemích např. v Rusku, srv. Kopeček (2010).

německo-japonského spojení. Haushoferova díla „Velké Japonsko, úvaha o vojenské moci, pozici ve světě a budoucnosti“ (*Dai Nihon, Betrachtungen über Groß-Japans Wehrkraft, Weltstellung und Zukunft*), které bylo upravenou verzí jeho disertační práce, pak „Stavební kameny geopolitiky“ (*Bausteine zur Geopolitik*) nebo „Japonsko na cestě světové velmoci a impéria“ (*Japans Werdegang als Weltmacht und Empire*), se těšily pozornosti u novinářů, kteří představy šířili dál (srv. Takeuchi 1980b).

V počátcích japonské invaze do Mandžuska v 30. letech byla německá geopolitika představena japonské akademické veřejnosti jako moderní vědecká disciplína, jejímž úkolem bylo objasňování vlastností a dějů mezinárodního pořádku. Někteří rozpoznali význam německé geopolitiky při aplikaci geografie do imperiální politiky, ale jak konstatuje Takeuchi (1980), mnozí si neuvědomovali nacionalistický potenciál geopolitických argumentů. Nejednotnost chápání podstaty geopolitiky vzešla z činnosti novinářů. Různé nedefinované představy se šířily veřejností, jakož i politicko-aristokratickými a vojenskými kruhy. Difúzi byla ve 30. letech nápomocná sílicí protizápadní ideologie doma i v zámorí, která dotvářela ideový hybrid. Formy Haushoferových představ byly „recyklovány“ a importovány v rámci diskursu k domácím autochtonním geopolitickým představivostem.

Příkladem je Haushoferova práce „Geopolitik des Pazifischen Ozeans“ (1924), v němž uvádí geopolitické představy Japonska v Tichomoří v kontinentálních měřítkách a „organickém“ prostorovém rámci. Světový oceán zde chápal jako historickou entitu (Fisher 1950), kde Pacifik tvoří největší jednotku, proto i jeho budoucnost viděl podobně se slibným potenciálem významného mocenského centra světa. Později, s invazí japonských vojsk do Indočíny v 1942, se začalo diskutovat o jihovýchodní Asii a Austrálii. Jak uvádí Frei (srv. 1989, s. 85): „... říkalo se, že Austrálie byla součástí Asie, a jedna z myšlenek pro lepší vysvětlení navrhla spojení do tzv. Australasijského Středomoří...“, které tvořil spojitý pás (*bunkiten*) Indického a Pacifického oceánu se Sulawesi, Kalimantanem, částí Indočíny a oblastí Arafurského a Jihočínského moře (ibid.). Jedním z příkladů německého vlivu na japonskou geopolitiku je příspěvek zmíněného Imota, který psal o problematice ostrovní kultury „Australasijského Středomoří“. Imoto (1942) psal o „Středomoří“ ve smyslu přirozené geologické a etnologické jednotky. Přes oblast Arafurského moře se měl rozprostírat kontinentální most k australskému kontinentu, což mělo umožnit přesun migračních vln z Asie. Argumentačně tím podpořil tezi o společných kulturních kořenech, ideologicky a územně vymezené panjednotky. Tato „jednota“ byla narušena příchodem evropských imperiálních mocností. Fundamentalismus mýtu spočíval v hledání řešení obnovy této jednoty za účelem vytvoření prosperující zemědělské společnosti sjednocené do autarkie (srv. Frei 1989; Fukushima 1997, s. 413). Haushoferovými geopolitickými imaginacemi bylo možné v Japonsku podpořit mýtu o „Australasii“ ve smyslu (historického) makroregionu tvořeného severovýchodní a jihovýchodní Asii, spolu s Austrálií. Tak bylo možné generovat představy, přibližující se prostorovým představivostem Haushoferova dálněovýchodního panregionu.

Vliv Mackinderovy dichotomie námořní a pozemní moci v Haushoferově díle (1924) vedl k úvaze, že území Ruska a Číny bylo příliš velké, aby se ho Japonsko s Německem mohli zmocnit. Funkčnost mělo vzdáleným panregionům dodat

Rusko jako spojnice s geopolitickým potenciálem „Heartlandu“. Úvaha o vytvoření osy Berlín–Moskva–Tokio propojené železniční a leteckou dopravou vycházela z premisy, že taková organizace toků lidí, informací a zboží se měla projevit jako výhoda vůči stárnoucím technologiím námořní moci (Fisher 1950, Flüchter 1995). Tuto ideu sdílel i politik Yōsuke Matsuoka (Tachikawa 2005). Podle Haushofera by kontinentální koridor mezi Japonskem a Německem přes Rusko nebyl napadnutelný z moře, což by vedlo ke zruinování Britského impéria. Tento trend měl v meziválečném období naznačit vývoj panregionů, v nichž by se na severu koncentroval průmysl a jih by se postupně stával zdrojovým zázemím pro tato průmyslová jádra na severu.

Haushofer byl, mimo jiné, nakloněn japonské ideologii „osvobození“ Asiátů v jejich soupeření se západními mocnostmi v Tichomoří. Ideály sjednocení asijských národů byly na přelomu 19. a 20. století známy v Evropě pod antitezí „žluté nebezpečí“. Šířily se i japonskými panasijskými organizacemi mobilizovanými téměř v celé Asii (např. v Turecku, Íránu, Indii, Číně), mezi aristokraty a novou posttokugawskou⁴ třídou podnikatelů (Saaler, Koshmann, eds. 2007), jejichž společenský status v Japonsku byl do počátku nové éry Meiji potlačován. Haushoferova geopolitika Japonska reagovala na rostoucí mezinárodní postavení tichomořského ostrovního státu a na perspektivy strategického partnerství s Třetí říší.

Formální rovina participace na politickém diskursu

V době difúze myšlenek německé geopolitické školy počátkem 30. let, přibližně od vypuknutí 15leté čínsko-japonské války (1931–1945), se v Japonsku vyprofilovaly postupně různé myšlenkové směry. Mezi ty známější patří kjótská a tokijská škola. V literatuře se lze setkat s tvrzeními naznačujícími určitou nadřazenost kjótské školy před tokijskou z hlediska dopadu na geopolitický diskurs. Při hledání odpovědi proč, je užitečné nahlédnout na geografickou diferenciaci mocenských center od období Meiji. Svržením šógunátu došlo k přesunu mocenského centra z Eda (dnešní Tōkyō) do provincií Chōshū (dnešní prefektura Yamaguchi) a Tosa (nyní Kōchi) v západním Japonsku. Skutečnou moc získala nová oligarchie, která si vybudovala koncem období Edo (1603–1868) vojenskou a ekonomickou převahu. Kjótská škola z historické nížiny Kinki byla blíže k novému mocenskému centru, přestože Tōkyō (metropole východu) zůstalo oficiálním administrativně-politickým centrem. V daném kulturním a politickém prostředí japonského státu geografický faktor dále specifikoval následování nebo odmítání dané intelektuální tradice v rámci formujícího se domácího geopolitického diskursu.

Kjótská škola byla spíše hledáním využití geopolitiky pro formující se impérium „Velkého“ Japonska. Publikace jejích představitelů svědčí o dobré znalosti německé geopolitiky a snaze překonat environmentální determinismus ideologickou platformou (Takeuchi 1980b). Tahle škola sdružovala okruh badatelů

⁴ V období Edo (1603–1868) převládala v Japonsku striktní společenská hierarchie na čele se šógunem, na způsob centralizovaného vojensko-feudálního politického systému (srv. Jansen 2002).

z Císařské univerzity v Kyōtu z katedry geografie zaměřené na historickou geografii a geografii sídel. Hlavním představitelem byl Saneshige Komaki (1898–1990), který je známým autorem „Manifestu japonské geopolitiky“ (Komaki 1942a), ze kterého pochází citace: „...japonská geopolitika se odlišuje od světových geopolitických proudů imitujících německou geopolitiku, od kolonialismu v britském stylu i od zastaralé čínské geopolitiky. Jde o japonský typ, který zde byl od počátků císařské rodiny, a vyvine se s prosperitou císařské rodiny jako skutečně kreativní věda v Japonsku“ (srv. Takeuchi 2000, s. 80). Komaki ve své geopolitice kladl důraz na tennoismus a asianismus (asijsství). Tennoismus v kombinaci s asijsstvím představovaly potenciál na vytvoření pragmatické „vědecké“ disciplíny pro potřeby vládního režimu⁵.

Ideu unikátnosti v japonské duchovní tradici Komaki zdůrazňoval tennoistickou ideologií, podle níž Japonsko bylo unikátním státem světa, neboť v něm unilineárně existovala vždy jen jedna císařská rodina *Tennō*⁶. Ústředním dogmatem ideologie tennoizmu byla koncepce „*kokutai*“, volně přeložená jako národní entita, organismus (Lavelle 1994). Navzdory určitému distancování Komakiho od německé geopolitiky, historická koncepce *kokutai* překladem z japonštiny naznačuje určitou „organičnost“ ve vztahu ke státu. Jejím hlavním atributem byla suverenita ve vazbě na císařskou dynastii, byla císařsko-centrickou ideologií, která postupně během imperiálního období nabyla ultranacionalistickou dimenzi, jak konstatuje Lavelle (1994). Ideologii Komaki zohledňoval při koncepci geopolitiky. Tennoismus měl v imperiálním období vazbu na představitost historické, avšak politicky modifikované ideologie *Hakkō ichiu*, a ta na asijsství resp. panasijsství⁷, které později bylo jedním z ideologických pilířů zahraniční politiky Japonska. Kjótská škola zdůrazňovala geopolitickou tradici kultury tokugawských šogunátů⁸. Vycházela z citátů z japonských dějin týkajících se diskuse o existenci hrozby ze Západu. Jak již bylo naznačeno, škola Kokugaku experimentovala s takovými geopolitickými představivostmi asi století před Komakim. Geopolitika podle představitelů kjótské školy měla význam v objasňování vývoje mezinárodních vztahů v souvislosti s invazemi západních mocností do Asie. Asijsství bylo zase oblastí, po níž Komaki sáhl za účelem japanizace geopolitiky, přičemž Takeuchi (1980b, s. 472) tvrdí, že Komaki asijsství chápal jako určitou ideologii podobnou komunismu. Podle Aydina (2007) se asijsství postupem japonské invaze do Asie vyvinulo do zahraničně-politické ideologie, po které sahalo především konzervativní segmenty japonské elity.

⁵ Císařský systém (později známý jako *Tennōsei*) bývá v literatuře charakterizován též jako soubor omezení demokratizace (porovn. Edwards 2003). Se stoupajícím vlivem vojenských elit v politice stratila vliv legální vládní opozice a císařský systém nabýval autoritářské až totalitní atributy.

⁶ Během imperiálního období platila ústřední oficiální „doktrína *tennō*“ (*tennō ideologii*) spojující mytickou šintoistickou a historickou koncepci legitimacy, aspekty konfuciánství a západního práva (Lavelle 1994, s. 139). *Tennō*, odvozené od jména prvního císaře Jimmu *Tennō*, představuje šintoistickou představou o zhmotnění boha do člověka v podobě císaře.

⁷ Asijsství je ideologie sjednocení asijských národů pod heslem „Asie Asijscům“. Objevuje se s příchodem západních imperiálních mocností do Asie ve druhé polovině 19. století (Aydin 2007).

⁸ Např. sjednotitel Toyotomi Hideyoshi (1536–1598) podnikl na prahu éry tokugawských šogunátů dvě invaze na Korejský poloostrov (srv. Jansen 2002, Narangoa 2004).

Tón, jakým Komaki psal, byl spíše fatalistický až nacionalistický, což mělo praktický význam při popularizaci jeho geopolitických imaginací (srv. Takagi 2006). Představitelé kjótské školy se inspirovali již půlstoletí existujícími myšlenkovými proudy panasijství, které bylo propagováno obchodníky, diplomaty a aristokraty za účelem budování spolupráce v zahraničí (Saaler, Koshmaan, eds. 2007). Z ideálu solidarity a spolupráce (Saaler, Spilzman 2011) se panasijství ve 30. letech stalo nástrojem ideologického budování nadnárodní identity (Aydin 2007). Kjótská škola recyklovala ideologii asijství ve smyslu kolektivního státního útvaru koncentrovaného kolem císařské rodiny (srv. tennoismus) vztahující se na asijské společenství.

Komakiho geopolitické imaginace zařadil Takagi (2006) k expanzivně-radikálním až etnocentricko-asijskocentrickým. V periodiku „Kaizō“ (česky obnovit, přestavět), Takagi analyzoval kromě jiných Komakiho příspěvky. V nich se japonská veřejnost mohla dočíst například o Austrálii, kterou Komaki (1942b) nazývá „Jižním asijským kontinentem“, což byla geopolitická představitost podobná té od tokijského autora Iimota (1942). V příspěvku o Indii Komaki, Yabe a Takemura (1943) vyzývají Japonsko, aby vypudilo Brity z Indie, přičemž Indii podněcuje ke spolupráci s Japonskem při sjednocování Asie. I tady lze sledovat paralelu se školou Kokugaku z 19. století ve smyslu ideologie vypuzení „nevýhodných elementů“ z Asie.

Komaki vchoval generaci odborníků na teritoriální studia států, patřili mezi ně např. Saburō Noma se zaměřením na Evropu, Jirō Yonekura na Čínu, Atsuhiko Bekki na jihovýchodní Asii, Tokuchi Asa na jižní Asii, Masatoshi Mikami na Sibiř, Shunji Wada na Austrálii a Tsugio Murakami na Oceánii (Takeuchi 2000, s. 81). Mladí autoři publikovali v „Lexikonu politické geografie“ (*Sekai Chiri Seijigaku Taikei*). Po válce se Komaki stal profesorem na Národní univerzitě v Shige a jeho studenti byli respektovanými geografy středního proudu, kteří změnili zaměření výzkumné činnosti.

Tokijská škola zahrnovala představitele z Císařské univerzity v hlavním městě, kde převládala výuka fyzické geografie jako importu západní geografie. Počátkem 30. let 20. století byly na škole publikovány překlady s interpretacemi německé geopolitiky. V literatuře se lze setkat s diskusí o podobném japonském a německém osudu, což byla zajímavost upoutávající pozornost intelektuálů. Tokijci akceptovali Kjellenův „stát jako organismus“ při určité „mechanické interakci socioekonomických sil“, kterou si vypomáhali při objasňování politické situace Japonska v imperiálním období. Jelikož pro ně nebylo určující orientovat se výhradně na propagandu, své geopolitické představitosti promítali spíše do roviny ekonomické.

Známým představitelem tokijské školy byl Joji Ezawa (Takeuchi 1980b, 2000; Fukushima 1997; Takagi 2006), který se přikláněl k chápání hospodářského prostoru odděleného od přírodního prostoru. Podle Takeuchiho (1980b, s. 21) Ezawa aplikoval koncepci „prostorového plánování“ (*Raumordnung*) na politiku v kombinaci s koncepcí dynamiky „životního prostoru“ (*Lebensraum*). Deriváty německé koncepce životního prostoru (*seikatsuken*) měly podle Flüchtera (1995, s. 22) menší implikace v Japonsku než v Třetí říši z důvodu převahy korporátních zájmů před politickými. V případě Ezawy ve vztahu k Japonsku to měla být realizace ekonomické platformy prostorového plánování, která by byla zakotvena do regionální administrativní imperiální architektury. Koncepci

chtěl Ezawa zkoumat ve vnitrostátním kontextu, v Koreji, Mandžusku a na Tchajwanu. Ezawova kritika geopolitiky byla namířena na zanedbávání faktoru člověka jako činitele. Geopolitiku chápal jako novou humánní (politickou) geografii. Fukushima uvádí (1997), že Ezawa odlišoval geopolitiku jako vědu společenskou od staré japonské politické geografie jako vědy přírodní a pokoušel se vymanit humánní geografii z podřízené pozice v rámci japonské (fyzické) geografie. Ezawa ovlivněn Herderem a Kantem zdůrazňoval význam lidského myšlení a význam každé geografické oblasti, protože byla vyjádřením lidského ducha (Fukushima 1997). Cílem Ezawy (1942) měla být geografická typologie vytvářena na základě „jednoty významů“, což Fukushima (1997, s. 417) klasifikuje jako politicky účelnou a akceptovatelnou teorii. Ezawa se po válce stal předsedou Japonské společnosti ekonomických geografů. Na rozdíl od konzervativnější kjótské školy byly koncepce tokijské školy obecně přijatelnější (srv. Fukushima 1997, Takagi 2006).

Kjótská a tokijská škola pravděpodobně nebyly jedinými akademickými (geografickými) směry experimentujícími s geopolitikou v imperiálním období, ale jako dvě ze sedmi nejstarších císařských univerzit byly nejvýznamnější. Za třetí směr japonské geopolitiky imperiálního období se považuje činnost Japonské asociace pro geopolitiku (*Nihon Chiseigaku Kyōkai*), která existovala mezi lety 1941–1945. Zformovala se okolo společnosti složené z armádních představitelů, politiků, novinářů a akademiků včetně geografů (Takeuchi 1980b). Za zakladatele asociace je považován Tokijec Nobuyuki Imoto (Tachikawa 2005), o němž už byla zmínka v předchozí kapitole, ale předsedou společnosti byl admirál Yoshitaka Ueda. V r. 1941 s vypuknutím války v Tichomoří a vyhlášením Sféry společné prosperity (viz následující kapitola), docházelo k posilování nacionalistického citění v Japonsku. Mezi elitami se objevila naléhavá potřeba mobilizovat vědecké kruhy při realizaci národní politiky, což iniciovalo vznik hnutí. Takeuchi uvádí, že „účel společnosti spočíval ve studiu geopolitiky, geopolitického výzkumu územních a námořních prostor Japonska a jeho životního prostoru, ve snaze přispět do národní politiky...“ (srv. Takeuchi 1980b, s. 22). Činnost instituce zahrnovala popularizaci německých geopolitických představ a geografických znalostí o Asii a Oceánii, které byly relevantní v době konfliktů s Čínou a Spojenými státy. Instituce vydávala svůj časopis „Geopolitika“ (*Chiseigaku*), ve kterém se objevovaly články s prvky geodeterminismu a vojenské taktiky. Z obálky časopisu je znám citát „... obrana naší domoviny a válka o přežití národů Velké východní Asie dnes nabírá na celosvětovém významu. Vyžaduje to, aby geopolitika byla studována s větším odhodláním“ (srv. Takeuchi 2000, s. 83).

Literatura naznačuje, že aktérů podílejících se na formování formální roviny geopolitického diskursu v Japonsku bylo více. Jedním z důvodů absence dalších aktérů v pracích o japonské geopolitice může být jejich malý nebo žádný kontakt s elitní geografii v Japonsku. Z tohoto pohledu uvedení aktéři tvořili spíše „vrchol ledovce“ a jejich limitování do dvou či tří směrů nezachycuje celé spektrum účastníků dobového geopolitického diskursu (srv. Haggman 2007; Saaler, Koshmann 2007). Pozornost je dále věnována vybranému „zvláštnímu“ aktérovi. Směr navrhuje zařadit do méně formální roviny participace na geopolitickém diskursu, přičemž jeho představitelé aspirovali na participaci i na praktické úrovni.

Nestátní větev šintoismu Sekta čistého pramene (*Ōmotokyō*) hlásala myšlenky panasijského misijního charakteru s prostorovým ohniskem, na což poukazuje studie od Narangoa (2007). Počátkem 20. století v Japonsku existovalo 13 oficiálních šintoistických sekt. V 1924 Ministerstvo školství evidovalo 98 skupin jako tzv. „nová náboženství“, z nichž 2/3 byly šintoistické (Garon 1986, s. 286), mezi nimiž neoficiální sekta *Ōmotokyō* patřila mezi nejstarší „nová náboženství“. Příznivce sekta získávala v okolí velkých měst a přidružených venkovských oblastí, které byly formovány industrializací a urbanizací. Sekta kritizovala sociální a politické problémy v průběhu industrializace, čímž si získávala nižší sociální skupiny, jako byli chudí farmáři, nádeníci, drobní obchodníci a pracující ženy (Garon 1986; Narangoa 2007, s. 54). Politický šintoismus se pro konkurenční sekty a stát stal předmětem nepřátelských konspirací. Někteří příslušníci byli pronásledováni pro odmítání císařsko-centrického systému a revoluční myšlenky. Hlásali rozdělení císařského majetku lidem, což v době intelektuální kontroly a potlačování komunismu byly odvážné požadavky.

Mimo jiné sekta kázala o apokalyptické válce se Spojenými státy, po níž císař sloučí poražené Japonsko (Garon 1986, s. 291). Vůdcem sekty byl na počátku 20. století Onisaburō Deguchi (1871–1948), který z hlediska participace na geopolitickém diskursu prosazoval šintoistické interpretace mýtů volajících po „světovém poslání“ Japonska „vést“ Asii. Podobný misionářský komplex se o dekádu později objevil v japonské zahraniční politice v tzv. „Monroeově doktríně pro Asii“ (viz následující kapitola). V r. 1921 Onisaburō uvedl nejednoznačný misionářský model „Systému velké světové rodiny“, v níž Japonsko bylo jednoznačným středem světa (Narangoa 2007, s. 64). Jeho geopolitické představivosti působily expanzivní a prostorově, v kombinaci s ideologií „duchovní kultivace“ namířené proti materialistickému Západu. Podle Onisaburōvy představy bylo duchovní kolébkou Asie Mongolsko. Jejím náboženským sjednocením měla začít vize náboženského sjednocení světa. Tato „mise“ měla pokračovat z Mongolska na Sibiř, dále na území Ujguristánu, Tibetu, Afghánistánu, Íránu a Turecka (Narangoa 2007, s. 60). Ideu se Onisaburō rozhodl reálně uskutečnit. V r. 1924 se odhodlal se svými ozbrojenými následovníky v Mongolsku podniknout vojenské dobrodružství. Prohlásil se za „zachránce světa“ a vydal se na tuto neúspěšnou „misi“ (Frédéric 2002, s. 150), z níž mu nakonec život zachránili zástupci japonské ambasády v Číně. Jeho vize našla i řadu sympatizantů, nicméně představovala hrozbu tehdejších japonských státních zájmů.

Praktická rovina participace na politickém diskursu

Jelikož si příspěvek neklade za cíl analyzovat japonskou geopolitiku v celé její šíři, soustředí se dále na vybrané účastníky praktické roviny geopolitického diskursu v imperiálním období. V dynamickém Meiji státu se vyprofilovala určitá ideologická dichotomie účastníků na dané rovině diskursu v politických kruzích. Od poslední třetiny 19. století se strategická orientace Meiji státu nesla ve znamení imperativů „obohacování státu a posilování vojska“ (*Fukoku kyōhei*). Na cestě ke světové mocnosti formovalo japonský stát více faktorů včetně nacionalismu, industrializace, militarismu, merkantilismu a imperialismu. V politicko-vojenských kruzích se vyprofilovaly dvě výraznější skupiny mezi

představiteli imperiálního námořnictva a imperiální armády. Jedna skupina hlásala politickou doktrínu jižní expanze (*Nanshin-ron*), druhá politickou doktrínu severní expanze (*Hokushin-ron*)⁹. Diskurs rozvíjely tajné polovojeenské společnosti, které sehrály roli v Mandžusku nebo na domácí scéně. Společnost černého draka (*Kokuryūkai*) inklinovala k severní kontinentální expanzi (Fisher 1950), zatímco Společnost černého oceánu (*Genyōsha*), inklinovala k jižní ostrovní expanzi (Jansen 2002). Obě šířily geopolitické představivosti s ideologickými prvky panasijsství, tennoizmu a *hakka ichiu* (srv. Saaler, Koshmann, eds. 2007).

Ve 30. letech, s příchodem hospodářské krize, se mezi světovými mocnostmi objevuje protekcionismus, měnové a obchodní bariéry, které vzešly z jejich soutěživého působení. „Osvobozením“ asijských národů od vlivu západních imperiálních mocností chtěly japonské elity položit základy nového regionálního hospodářského systému na bázi jenu (tzv. jenový blok), paralelně k britskému librovému a americkému dolarovému bloku (Duus 2008, s. 148). Tak se počátkem 30. let začalo v Japonsku diskutovat o tzv. „Monroeově doktríně pro Asii“, na Západě známé i jako Amauova doktrína. Šlo o modifikaci americké doktríny z 1823, ze které se inspirovaly japonské politické kruhy v kontextu legitimizace rozhodování nad osudem Asie. Státník hrabě Uchida Kōsai doktrínu pro Asii představil v lednu 1933 na císařském sněmu. O měsíc později byla doktrína uvedena japonskou delegací na sněmu Společnosti národů, kde bylo prohlášeno, že „... Japonsko je zodpovědné za udržování míru a pořádku na Dálném východě“ (Blakeslee 1933, s. 671). Poté ministr zahraničních věcí Yōsuke Matsuoka vyhlásil v Ženevě vystoupení Japonska ze Společnosti národů.

Doktrína podporovala společnou východoasijskou hospodářskou politiku s japonským centrálním plánováním a byla předzvěstí budoucích politických regionalismů přibližujících se pojetí Haushoferova dálnévýchodního panregionu. Panasijské prvky vytvářely předpoklady pro sladění lokální antikoloniální aspirace národního osvobození s vyhlídkou regionální japonské hegemonie. Japonsko jako „benevolentní“ jádro regionu ve smyslu ideologie *hakka ichiu* se samozvaně „zavázalo“ doprovázet osudy východoasijských národů s cílem ustavení světového míru. Ideologie *hakka ichiu* byla oficiálně přijata na Císařské konferenci v r. 1940. Jak píše Edwards (2003, s. 292), v té době už politicky upravená ideologie *hakkō ichiu* měla prostorově-expanzivní (imperiální) a časovou (historickou) dimenzi spojenou s příchodem 2 600. výročí existence japonského státu.

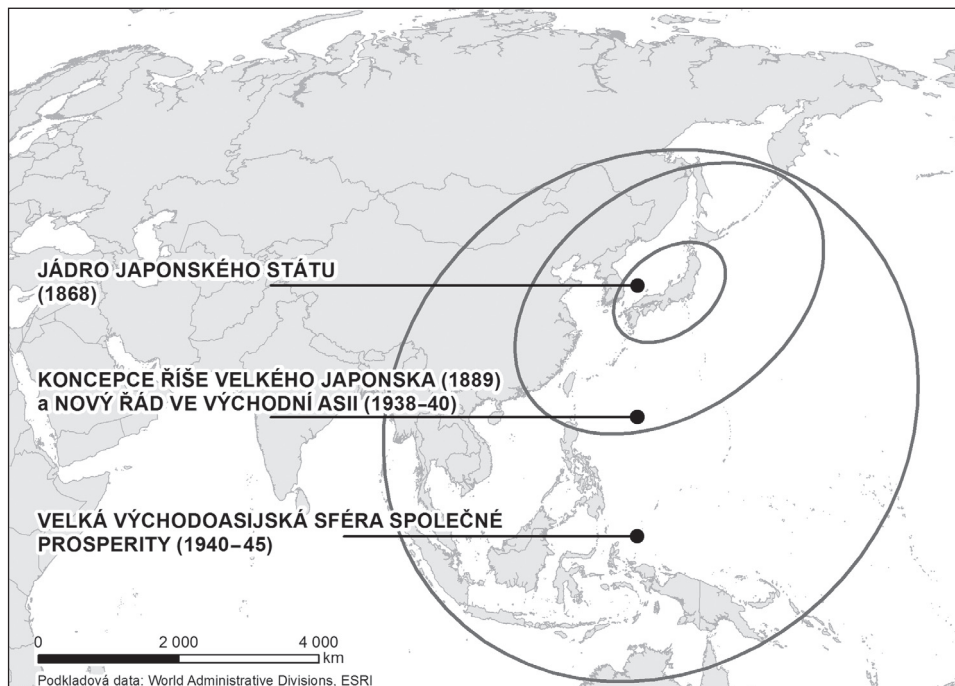
V tomto období Fumimaro Konoe (1891–1945) patřil mezi účastníky geopolitického diskursu na praktické úrovni. Konoe byl předsedou vlády v letech 1937–1938 a 1940–1941 a je považován za zakladatele Asistenční asociace imperiální vlády (*Taisei Yokusankai*) a spoluarchitekta ultranacionalistického

⁹ Stručně, ostrov Hokkaidō (dříve *Ezo*) byl anektován r. 1869, souostroví Ryūkyū (*Nansei-shotō*) 1874, Boninské ostrovy (*Ogasawara Guntō*) 1875. V témže roku Japonci získali správu nad celými Kurilami (*Chishima rettō*), r. 1895 cesí nad Tchajwanem (*Takasago Koku*) a nad jižní částí Sachalinu (*Karafuto*) r. 1905. Koreu (*Chōsen*) anektovali r. 1910, Mikronésii (*Mikuroneshia*) a Mariany (*Mariana-shotō*) r. 1914, resp. 1920. V r. 1931 Japonci ustavili loutkovou vládu v Mandžusku (*Manchukuo*) a Vnitřním Mongolsku (*Mengkukuo*). V r. 1937 pronikli do Číny (*Chūgoku*), začátkem 40. let dále do Indočíny, Malajska, Singapur, Barmy, na Filipíny, do Nizozemské Východní Indie, do Melanésie a na Aleuty.

politického směřování a územní expanze. V r. 1937 Konoe založil poradní skupinu Asociaci výzkumu Shōwa (*Shōwa Kenkyūkai*). Nuceným členem skupiny byl i filozof Kitarō Nishida, který se zasloužil o „expanzi japonského myšlení“ při tvorbě koncepce Nového pořádku ve východní Asii (Lavelle 1994). Z hlediska geopolitického diskurzu byl významným členem Asociace výzkumu Shōwa politolog Masamichi Rōyama (1895–1980) z Císařské univerzity v Tokiu. Rōyama rozpoznal pragmatičnost geopolitiky ve smyslu určité politické technologie. Po Washingtonské konferenci (1921–1922) kritizoval nerovné smlouvy uvalené západními mocnostmi na japonské zájmy v Asii. Založení Mandžuského státu v 1932 (v 1934 se stává Mandžusko císařstvím) přivedlo Rōyamu k názoru, že budoucnost Číny tkví v otevřené spolupráci s Manžuskem a Japonskem (Fukushima 1997, s. 409). Idea Japonska jako regionálního lídra a vůdce Asie byla rozvinuta již v období Meiji (1868–1911) školou *Kokugaku*, přičemž Rōyama ideu rozpracoval na platformě panasijství. Rōyama (1941) si uvědomoval pragmatický význam politické geografie při vědeckých úvahách o budoucnosti Sféry společné prosperity a chtěl vytvořit teorii regionalismu pro kontext Říše Velkého Japonska. Myšlenka Velké východoasijské sféry společné prosperity měla být koncepcí historického a politického regionu (srv. Takagi 2006, s. 55). Jeho vize struktury Sféry sestávala z regionu euroasijského kontinentu, z oblasti kontinentálního poloostrova a regionu jihozápadního pacifického souostroví. Subregiony chápal jako výsledek dynamických historických pohybů (Takagi 2006, s. 56), které rozdělil na pohyby formování národních států ze struktur na bázi organických entit z období starověku, na pohyby formování imperiálních kolonií západními státy při oceánské i kontinentální expanzi, a na pohyby sebeurčení za osvobození od imperiálních kolonií (Rōyama 1941, s. 104–107).

Asijství bylo pro Rōyamu platformou k přetavení politických idejí do společností akceptovatelné podoby (srv. Koshmann 2007). Vyhýbal se spojování asijství s protekcionismem (Fukushima 1997, s. 409) v době hospodářské deprese ve 30. letech. Japonci se snažili vytvořením mandžuského „loutkového“ státu najít způsob řešení soběstačnosti ve smyslu vytvoření zemědělské autarkie. Rōyama měl obavu z hospodářské izolace Japonska, proto klíčovou pro něj byla orientace k východní Asii. Rōyama (1938) rozpracoval teorii „východoasijského kooperativního společenství“ (*Toa-Kyōdōtai no Riron*), kterou představil v periodiku *Kaizō*. Východní Asie neměla zůstat uzavřeným blokem zasahujícím do zájmů okolního světa. Region se měl organizovat ne na mocenském, ale na kooperativním principu (Jung-Sun 2007), což bylo podstatou jeho koncepce regionalismu (srv. Fukushima 1997, Koshmann 2007). Jeho argumenty měly určitý dopad na premiéra Konoea při uvádění Nového pořádku ve východní Asii (*Tōa Shin Chitsujo*) v r. 1938. Novým řádem se vytvořily předpoklady politiky Velké východoasijské sféry společné prosperity o dva roky později. Nový řád zahrnoval Čínu, Mandžusko a Japonsko (včetně Korey a Tchajwanu). Pro západní imperiální mocnosti představovalo toto prohlášení převzetí japonské kontroly nad východní Asií. Z hlediska regionalismu šlo o „semiperiferní úroveň“ (obr. 1) administrace, kterou Rōyama kritizoval pro její limity při správě držav v Číně pod rostoucím tlakem čínských komunistů a Čankajškova Kuomintangu.

S postupným prohlubováním mezinárodní krize po vypuknutí druhé světové války začaly západní mocnosti ztrácet v Tichomoří svůj vliv. Tuto situaci využila japonská vláda, která v červenci 1940 schválila „Směrnici pro řešení situace

Obr. 1 – Mapová infografická reprezentace průběhu přibližného japonského imperiálního regionalismu v pacifické Asii. Vývoj začínal u jádra japonského státu (1868). Od vzniku imperiálního státu v r. 1889 konvergovala říše „Velkého“ Japonska rozsahem regionalismu k politické koncepci Nový řád ve východní Asii (1938–1940). Tato semiperiferní úroveň imperiálního regionalismu měla vytvořit předpoklady pro zajištění bezprostřední obrany a hospodářské soběstačnosti. Velká východoasijská sféra společné prosperity (1940–1945) probíhala na jih, který byl zdrojovou periferií. Srv. 8kruhovou mapu v časopise *Chiseigaku*, 2, č. 9 od Japonské asociace pro geopolitiku a 5kruhovou mapu v učebnici zeměpisu od japonského Ministerstva školství z 1944 (in Takeuchi 2001, s. 85–86). Mapu vygeneroval dle návrhu autorů Luděk Krtička.

dané vnějším vývojem“ a ministr zahraničních věcí Matsuoka (1940–1941) představil ideu Velké východoasijské sféry společné prosperity (*Daitōa Kyōeiken*). Jak uvádí Tachikawa (2005), Matsuokova Sféra společné prosperity již zahrnovala region jihu (Oceánie, Nizozemská Východní Indie a Francouzská Indočína) spolu s Japonskem, Mandžuskem a Čínou (tj. regionalismus Nový řád ve východní Asii).

Jak naznačuje mapová prezentace na obrázku 1, koncentrický hierarchický model imperiálního regionalismu probíhal v severojižním směru. Jádrová území tvořily japonské ostrovy Honshū, Kyūshū a Shikoku jako řídicí politicko-ekonomické jádro. Na to se sféricky navrstvovaly tzv. „domácí kolonie“ Hokkaidō a souostroví Ryūkyū, které zasahovaly do semiperiferní úrovně regionalismu. Tato úroveň zahrnovala prefekturu Karafuto na jižním Sachalinu a okupovaná území ve východní Asii – Koreu, Mandžusko, části Číny a Tchajwan. Šlo o bezprostřední okolí jádra pro vytvoření autarkie. Sféra zasahovala až do jihovýchodní Asie a přibližovala se k hranicím Indie na západě a Austrálii na

jihu. Regionalismus de facto selhával, neboť na administraci neměli Japonci vybudované kapacity. Prostorově byla sféra roztržštěná vzdálenostmi a vývojem událostí v neprospěch Japonska. Velikostí se regionalismus přiblížil k pomyslným hranicím Haushoferova dálnévýchodního panregiónu, ale nedosáhl jeho rozměrů.

Ve Velké východoasijské sféře společné prosperity bylo Japonsko rozhodovacím lídrem podle „Císařské cesty“ (srv. Tachikawa 2005; Saaler, Koshmann 2007). Císařská cesta (*Kōdō*) byla ultranacionalistickou imperiální doktrínou, podle níž se svět ocitl v krizi západních „ismů“ jako individualismus, komunismus, liberalismus, materialismus, socialismus atd. (Lavelle 1994), a tyto „západní ismy“ bylo třeba vymýtit. Ideologie posloužila k podpoře vládní politiky různými formami geopolitických imaginací s prvky panasijsství, šintoismu a tennoizmu. Podobně jako Komaki v koncepci geopolitiky, kombinovala i vládní elita motivy, kterými mohl např. Matsuoka legitimovat politiku. Jak uvádí Lavelle (1994, s. 141), ideologii Císařské cesty si vojenská vláda vyžadovala větší poslušnost od obyvatelstva, čímž konsolidovala svou moc. Lavelle konstatuje, že tato oficiální doktrína adoptovala téma „národního defenzivního státu“ (*kokubō kokka*), která organizovala „všeobecnou duchovní mobilizaci“ (*seishin sōdoin*), plánovanou ekonomiku a totální válku proti západním státům (Lavelle 1994). Koyichi (2005) píše o Matsuokově využívání geopolitických představivosti ve stylu Haushoferovy geopolitiky, např.: „Mandžusko a Vnitřní Mongolsko tvoří linii života našeho státu, tj. životního prostoru. Poprvé tuto frázi vyslovil, aby zdůraznil faktory národní obrany a ekonomiky ... myslel tím, že Mandžusko a Vnitřní Mongolsko jsou linií života i v duchovním smyslu.“ A ve smyslu teritoriálním měl Matsuoka zájem o dohodu mezi Japonskem, Německem, Itálií (státy Tripartity) a Sovětským svazem v pojetí Haushofera a jeho kontinentálního bloku (srv. Koyichi 2005). Kvůli rostoucímu napětí mezi Japonskem a USA byl Matsuokův zájem namířen na diplomatickou taktiku za účelem upozorňování na vážnost mezinárodní situace u japonské veřejnosti.

V r. 1942 bylo založeno Ministerstvo pro Velkou východní Asii (*Daitōashō*) pod vedením předsedy vlády generála Hidekiho Tōjy. V r. 1943 v Japonsku vyšla důvěrná zpráva „Vyšetřování globální politiky s japonským národem jako jádrem“ (*Yamato Minzoku wo Chūkaku to Suru Sekai Seisaku no Kentō*), a zavedla tím etnocentrickou geopolitickou představivost. Jak uvádí Schäfer (2012, s. 163), kniha byla „... ideologickou analýzou japonské rasy jako nadřazené ve východní Asii“. Ve stejném roce se konala tokijská Konference Velké východní Asie (*Daitōa kaigi*), na které účastníci představili prohlášení národů Velké východoasijské sféry společné prosperity. Obsahovalo různé propagandistické cíle spolupráce, respektu suverenity, budování přátelství, ekonomiky, blahobytu, odstranění rasové diskriminace atd. Sféra společné prosperity se nakonec nestala tím, co od ní očekávaly zájmové skupiny jako finanční a průmyslové skupiny *zaibatsu*, armáda a námořnictvo, aristokracie a jiní.

S diskreditací režimu po vojenské porážce Japonska v srpnu 1945 došlo k rozpadu imperiálního regionalismu a geopolitika jako disciplína byla zatlačena do pozadí. Po kapitulaci režimu měli účastníci na geopolitickém diskursu zákaz veřejné činnosti a podle nařízení správy Spojeneckých sil pod vedením generála MacArthura to platilo až do uvedení mírové dohody ze San Francisca v platnost v r. 1952 (srv. Takeuchi 2000). Součástí spojenecké administrace

v Japonsku byla cenzura a likvidace ideologických děl a médií geopolitických imaginací, včetně děl Komakiho, Ezawy, Nishidy, Rōyamy a dalších. Svědčí o tom dobové věstníky Ministerstva financí Japonska (např. Kurusu 1947). Poválečná absence japonských geopolitických studií v angličtině (do 90. let) zanechala zdání, že s geopolitikou byl v Japonsku konec.

Závěr

Jak charakterizovat japonskou klasickou geopolitiku a ideologické prvky tennoizmu, (pan)asijsství, *hakka ichiu*, šintoistických mýtů nebo „Císařské cesty“ v kombinaci se západními koncepty životního prostoru, autarkie, rovnováhy pozemní a námořní moci a panregionů metamorfovaných do geopolitických imaginací? Uvedené atributy byly při různých konstelacích ve specifických kombinacích obsaženy v imperiálních zahraničně-politických ideologiích, např. při vyhlášení Monroeovy doktríny pro Asii v r. 1933, Nového pořádku ve východní Asii (1938–1940) a Velké východoasijské sféry společné prosperity (1940–1945). Pro klasifikaci aspektů japonského geopolitického diskurzu jsme v konceptualizačním procesu určili vybrané parametry. Jsou to ukazatele formální a praktické participace, ideového původu, prvků a prostorového fokusu, které přehledně znázorňuje přehledová matice (tab. 1), která ve vertikálním směru specifikuje účastníky diskursu a v horizontálním ho porovnává s jinými vybranými aktéry diskursu.

Imoto z Japonské geopolitické asociace, Komaki z kjótské školy a Ezawa z tokijské školy jsou představiteli formálních diskursů. Pozdnětokugawskou školu Kokugaku a představitele neoficiální šintoistické sekty Ōmotokyō lze chápat v rámci spektra formální roviny, i když jde o „zvláštní“ případy. Mezi Komakiho geopolitikou a školou Kokugaku existuje spojitost v tom, že inklinovali k autochtonnímu ideovému původu („japonskosti“), což lze implicitně ukázat na geopolitických představách Číny jako „západní stěny“, nebo Komakiho bazírování na asijsství a tennoizmu. Větší tolerance inkorporovat západní myšlení klasické geopolitiky je z uvedených příkladů přítomna spíše u Imota a Ezawy, ale jejich předmětem zájmu, na rozdíl od představitelů autochtonního proudu (inklinujících k obraně vlasti), je spíše ekonomická rovina geopolitiky ve vztahu k rozvoji východní Asie jako regionu. Na prahu formální a praktické diskursní roviny lze ze zkoumaných aktérů lokalizovat vybrané poradní skupiny státních elit, tedy Japonskou geopolitickou asociaci a Výzkumnou skupinu Shōwa. Imoto formálně působil v první, Rōyama ve druhé. Sledované skupiny generovaly geopolitický obsah na formální úrovni, s přesahem na praktickou úroveň. Tento obsah byl ideologickým zdrojem elit na praktické úrovni, přičemž to vyplývá ze samotné funkce těchto institucí. Pokud odlišíme státní strategii od praktického diskursu jako kriticko-geopolitické abstrakce, v analýze byli státníci jako Matsuoka, Fumimara a Tōjō chápáni jako představitelé praktické roviny geopolitického diskursu, i když pozornost byla věnována prvnímu z nich.

Japonský praktický geopolitický diskurs vymezoval z prostorového pohledu dva základní (protichůdné) paralelní aspekty – kontinentální nebo námořní, podle politicko-vojenských návrhů o severní či jižní variantě imperiální expanze. Geopolitické představy „Monroeovy doktríny pro Asii“, Nového pořádku

Tab. 1 – Přehled sledovaných aktérů japonského geopolitického diskursu z hlediska formální a praktické roviny, artikulovaného obsahu, prostorového rozměru a demonstrace vybrané geopolitické imaginace.

Diskurzivní aktér	Kokugaku	Imoto	Komaki	Ezawa	Onisaburō	Chiseigaku Kyōkai	Rōyama	Matsuoka
<i>Rovina diskursu</i>	formální	formální	formální	formální	méně formální	formálně-praktická	formálně-praktická	praktická
<i>Ideový původ</i>	autochtonní	vypůjčený, autochtonní	autochtonní	vypůjčený, autochtonní	autochtonní	vypůjčený, autochtonní	vypůjčený, autochtonní	autochtonní, vypůjčený
<i>Obsažené prvky</i>	čínská strategie	Haushoferův panregion	tennoismus, asijsví	„Raumord-nug“, „Lebensraum“	asijsví, šintoismus	nacionalismus	asijsví, regionalismus	imperální regionalismus
<i>Prostorový rozměr</i>	kontinentální	ostrovní	kontinentální	kontinentální, ostrovní	kontinentální	kontinentální, ostrovní	kontinentální, ostrovní	ostrovní, kontinentální
<i>Geopolitická imaginace / představa</i>	Čína: západní stěna	Australasijské Středomoří	Indie a Jižní asijský kontinent	Korea, Mandžusko, Tchajwan	Mongolsko: duchovní jádro	Velká Východní Asie	Východoasijské kooperativní spoločenství	NPVVA, VVSSP

Vysvětlivky: NPVVA – Nový řád ve východní Asii. VVSSP – Velká východoasijská sféra společné prosperity.

ve východní Asii, nebo Velké východoasijské sféry společné prosperity byly diskursivně vykreslovány politizovanými autochtonními ideovými zdroji, u politických konstrukcí nových asijských kolektivních identit s Japonskem v centru. Z chronopolitického hlediska klasické geopolitické představy představují bariéry podpory regionální integrace ve východní Asii, s Japonskem jako lídrem. Kritická geopolitika má potenciál tyto bariéry vymezit, dekonstruovat a kriticky analyzovat, způsob řešení pak bude záviset na akceptaci u samotných aktérů východoasijského konfliktu. Zde současní japonští geografové mohou sehrát roli v procesu historického usmíření východoasijských národů, komplementováním poznatků s transvládními historickými výzkumnými iniciativami.

Za užitečné podněty děkujeme recenzentům, dále pak prof. RNDr. Tadeuszi Siwkovi, CSc. a prof. RNDr. Robertu Ištokovi, CSc., za jazykovou korekturu Andymu Derewianymu, MA. a za vygenerování mapy Mgr. Ludkovi Krtičkovi.

Literatura:

- AYDIN, C. (2007): Japan's Pan-Asianism and the Legitimacy of Imperial World Order, 1931–1945. *The Asia-Pacific Journal, Japan Focus*, <http://www.japanfocus.org/-Cemil-Aydin/2695> (18. 9. 2012).
- BLAKESLEE, G. H. (1933): The Japanese Monroe Doctrine. *Foreign Affairs*, 11, č. 4, s. 671.
- BRZEZINSKÝ, Z. (2005): Make Money not War. *Foreign Policy; Jan/Feb 2005 –Clash of the Titans*, s. 46–47.
- BUZAN, B., WÆVER, O. (2003): *Regions and Powers. The Structure of International Security*. Cambridge University Press, 564 s.
- DROBÍK, T., ŠUMBEROVÁ, M., eds. (2009): Chapter of Modern Human Geographical Thought. Cambridge Scholar Pub, New Castle upon Tyne, 192 s.
- DRULÁK, P. (2006): Between Geopolitics and Anti-Geopolitics: Czech Political Thought. *Geopolitics*, 11, č. 3, s. 420–438.
- DUUS, P. (2008): The Greater East Asian Co-Prosperity Sphere. Dream and Reality. *Journal of Northeast Asian History*, 5, č. 1, s. 143–154.
- EDWARDS, W. (2003): Forging Tradition for a Holy War: The Hakkō Ichihei Tower in Miyazaki and Japanese Wartime Ideology. *Journal of Japanese Studies*, 29, č. 2, s. 289–324.
- EZAWA, J. (1942): Kokuho chiseigaku no kihongainen. *Chiseigaku*, 1, č. 2, s. 77–86.
- FISHER, A. CH. (1950): The Expansion of Japan: A Study in Oriental Geopolitics: Part II. The Greater East Asia Co-Prosperity Sphere. *The Geographical Journal*, 115, č. 4/6, s. 179–193.
- FLÜCHTER, W. (1995): Japan: Raum- und Ressourcen-Probleme unter Aspekten von Geopolitik, Anpassungs-Massnahmen und Landesentwicklung. *Deutsches Institut für Japanstudien, München, Band 6*, 45 s.
- FRÉDÉRIC, L. (2002): *Japan Encyclopedia*. Harvard University Press, London, 1103 s.
- FREI, H. (1989): Japan and Australia in Karls Haoushofer's Geopolitics of the Pacific Ocean. *The Journal of International Studies*, 22, s. 77–104.
- FUKUSHIMA, Y. (1997): Japanese geopolitics and its background. What is the real legacy of the past? *Political Geographers of the Past X. Political Geography*, Pergamon, 16, č. 15, s. 407–421.
- GARON, S. M. (1986): State and Religion in Imperial Japan, 1912–1945. *Journal of Japanese Studies*, 12, č. 2, s. 273–302.
- HAGGMAN, B. (2007): La géopolitique japonaise hier et aujourd'hui. *Euro-Synergies*, <http://euro-synergies.hautetfort.com/archives/category/geopolitique/index-26.html/> (28. 3. 2013).
- HAUSHOFER, K. (1924): *Geopolitik des pazifischen Ozeans: Studien über die Wechselbeziehungen zwischen Geographie und Geschichte*, 2, Berlin, Grunewald, 337 s.

- HIRAMA, Y. (1990): Influence of the Sun Tzu and Tosenkyo in the Imperial Japanese Navy – Rationalism and Emotinalism in the WWII. 38. 2nd International Symposium on Sun Tzu's Art of War, Peking, http://www3.ocn.ne.jp/~y.hirama/yh_ronbun_senryaku_sonshi.htm (16. 4. 2013).
- IIMOTO, N. (1942): Nanyō to chiseigaku. Nanyō chiri taikai. Tokio: Daimondosha, 1, s. 29–123.
- JANIN, B. (2003): Sun Tzu. L'art de la guerre. Preklad, Fayard/Mille et une nuits, <http://d.lecoutre.free.fr/suntzu.pdf> (26. 3. 2013).
- JANSEN, B. M. (2002): The Making of Modern Japan. Harvard University Press, New York, 871 s.
- JUNG-SUN, B. H. (2007): Rōyama Masamichi and the “Principles of East Asian Cooperative Community” 1938. In Saaler, S.; Koshmann J. V. (2007): Pan-Asianism in Modern Japanese History. Asia's Transformations, Routledge, Abigdon, s. 175–178.
- KLINKE, I. (2012): Chronopolitics: A conceptual Matrix. Progress in Human Geography, 37, č. 5, s. 673–690.
- KOFROŇ, J. (2012): Geopolitika na pomezí geografie a mezinárodních vztahů. Mezi prostorem intersubjektivním a objektivním. Mezinárodní vztahy, 47, č. 2, s. 57–78.
- KOMAKI, S. (1942a): Nippon chiseigaku sengen. Hakuyosha, Tōkyō, 171 s.
- KOMAKI, S. (1942b): Minami Ajia Tairiku no Chiseigaku. Kaizō, 24, č. 3, s. 227–232.
- KOMAKI, S.; YABE, T.; TAKEMURA, T. (1943): Chiseigakujō jori Mitaru Indo. Kaizō, 25, č. 2, s. 40–49.
- KOPEČEK, V. (2010): Russian Geopolitical Perceptions and Imaginations of the South Caucasus. In: Mácha, P., ed. (2010): Beyond Globalisation: Exploring the Limits of Globalisation in the Regional Context. Ostrava: University of Ostrava, s. 99–105.
- KOSHMANN, V. (2007): Constructing destiny: Rōyama Masamichi and Asian regionalism in wartime Japan. In: Saaler, Koshmann, eds. (2007): Pan-Asianism in Modern Japanese History. Colonialism, regionalism and borders. Asia's Transformations, Routledge, Abigdon, s. 185–199.
- KURUSU, T. (1947): Official Gazette. English Edition. Ministry of Finance, Government Printing Bureau, December 10, s. 4-26.
- LAVELLE, P. (1994): The Political Thought of Nishida Kitarō. Monumenta Nipponica, 49, č. 2, s. 139–165.
- LOROT, P. a kol. (1999): Introduction a la Géoeconomie. Economica, Paris, 244 s.
- MASUDA, W. (2000): Japan and China: Mutual Representations in the Modern Era. St. Martin's Press, New York, 298 s.
- MEARSHEIMER, J. (2005): Better to be Godzilla than Bambi. Foreign Policy; Jan/Feb 2005 – Clash of the Titans.
- NARANGO, L. (2004): Japanese Geopolitics and the Mongol Lands, 1915–1945. European Journal of East Asian Studies, 3, č. 1, s. 45–67.
- NARANGO, L. (2007): Universal values and Pan-Asianism: the vision of Ōmotokyō. In: Saaler, Koshmann, eds. (2007): Pan-Asianism in Modern Japanese History. Colonialism, regionalism and borders. Asia's Transformations, Routledge, Abigdon, s. 52–66.
- Ó TUATHAIL, G.; DALBY, S., eds. (1998): Rethinking geopolitics. Routledge, London, 333 s.
- RŌYAMA, M. (1938): Tōa-Kyōdōtai no Riron. Kaizō, 20, č. 11, s. 6–27.
- RŌYAMA, M. (1941): Kokubō-Chirigaku to Seinan-Taiheiyō. Kaizō, 23, č. 7.
- SAALER, S., KOSHMANN, J. V., eds. (2007): Pan-Asianism in Modern Japanese History. Colonialism, regionalism and borders. Asia's Transformations, Routledge, Abigdon, 304 s.
- SAALER, S., SZPILMAN, W. A., CH. (2011): Pan-Asianism as an Ideal of Asian Identity and Solidarity. 1850–Present, The Asia-Pacific Journal, 9, č. 1, http://japanfocus.org/-Christopher_W_A_-Szpilman/3519 (24. 7. 2012).
- SHAFER, F. (2012): Public opinion, propaganda, ideology: theories on the press and its social function in interwar Japan, 1918–1937. Brill's Japanese studies library, Boston, 191 s.
- TACHIKAWA, K. (2005): La politique de la sphere de coprosperite de la Grande Asie orientale au Japon. Statistics.org, http://www.institut-strategie.fr/Strategie_81_10.htm#_ftn1 (15. 3. 2012).
- TAKAGI, A. (2006): An Essay on Geopolitical Writings in the Magazine Kaizō during the Asia-Pacific War in Japan. In: Mizuuchi, ed. (2006): Critical and Radical Geographies of the Social, the Spatial and the Political. URP Research Paper 1. City University, Osaka, s. 50–58.

- TAKEUCHI, K. (1980a): Some Remarks on the History of Regional Description and the Tradition of Regionalism in Modern Japan. *Progress in Human Geography*, 4, č. 2, s. 238–248.
- TAKEUCHI, K. (1980b): Geopolitics and Geography in Japan Reexamined. *Hitotsubashi Journal of Social Studies*, 12, č. 1, s. 14–24.
- TAKEUCHI, K. (2000): Japanese Geopolitics in the 1930s and 1940s. In: Dodds, K., Atkinson, D., eds. (2003): *Geopolitical Traditions. A Century of Geopolitical Thought*. Routledge, London, New York, s. 72–92.
- YAMAZAKI, T., TAKAGI, A., KITAGAWA, S., KAGAWA, Y. (2012): Reemerging Political Geography in Japan. *Japanese Journal of Human Geography*, 64-6, s. 72–94.
- WILCOXON, G. L. (2010): Sun Tzu: Theorist for the Twenty-First Century. *Strategy Research Project*, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/army-usawc/wilcoxon.pdf> (11. 4. 2013).

S u m m a r y

JAPANESE GEOPOLITICS OF IMPERIAL PERIOD

This article explores Japanese geopolitics of the imperial period using the analytic framework of critical geopolitics. Its main objective is to present an overview of classical Japanese geopolitical discourse alongside the more practical geopolitics reflecting imperial doctrines of the Japanese Empire, which introduces the chrono-geopolitics of Japan (cf. Klinke 2012). Thus, some of the presented themes are tied with the issues of reconciliation in East Asia. The analysis presents not only segments of academic discussion by relevant authors (Takeuchi 1980a, 1980b, 2000; Lavelle 1994; Fukushima 1997; Narangoa 2004, 2007; Kyoichi 2005; Takagi 2006; Saaler, Koshmann 2007; Saaler, Spilzmann 2011; Yamayaki et al. 2012), but also reflect on their arguments and offers new insights. The article starts by referencing a number of strategic ideas which entered Japan from China, as well as those which came from the West – mainly rooted German geopolitical thought, which serves to provide a reflection on the relationship of autochthonous sources of political imagination and concepts inspired by foreign influences. The core part of this article is devoted to a comparative analysis of formal and practical levels of geopolitical discourse in Japan. In this instance, the formal level is predominantly represented by the classic geopolitical discourse, while the practical level comprises political constructions (of geopolitical imaginations) associated with strategies of legitimation or propaganda on the state level (cf., Ó Tuathail, Dalby 1998; Drulák 1997; Kofroň 2012).

The partial objective of this article is the identification of ideological elements present in geopolitical imaginations of the imperial period and affecting the construction of the various attributes of “Japaneseness”. In this case, the research tracks the inclusion of attributes influenced by ideas of pan-Asianism, tennōism, hakkō ichiu, Imperial doctrine, Shinto-myths (heterogeneous autochthonous sources); as well as Western (borrowed) geopolitical concepts of autarky, pan-regions, living space, dichotomy of maritime and territorial power, Heartland, or “Monroe doctrine”. The “autochthonic” sources of geopolitical imagination in Japan date back as far as Chinese Sun Tzu, but can also be traced to the late Edo period (1603–1867) in Japan, when the formal discourse was shaped by representatives of the Kokugaku school, such as Satō Nobuhiro. Both autochthonous sources of geopolitical imagination to some extent contributed to the formation of Japanese geopolitical discourse in the first half of the 20th century. The influence of Sun Tzu existed well before the introduction of Western geopolitics in Japan in the 1910s and 1920s. Reflecting on this, the article later addresses the influence of selected non-autochthonous sources mainly from German geopolitics (cf. Frei 1989, Flüchter 1995, Takeuchi 2000). One particular example deals with the idea of “Austro-Asianness”, which emerged through an ideological incorporation of southern parts of the Pacific into a formal geopolitical discourse in a way resembling the idea of Haushofer’s Far Eastern pan-region of implicit spatial similarity between the two.

Actors at formal and practical discursive levels are classified according to whether they took part in the formation and exercise of geopolitical discourse only formally (mainly in the academia), or directly through political activity at the level of imperial statehood.

Representatives of the Kyōto and Tōkyō schools, as well as the Japan Association for Geopolitics, are located at the formal level of geopolitical discourse formation. The Kyōto and Tōkyō schools of geopolitical thought mostly included geographers exclusively, however, other actors outside geographical circles also took part in geopolitical discourse. For instance, a selected representative of an unofficial Shintō sect, Ōmotokyō, can be considered a specific participant of Japanese geopolitical discourse. Onisaburō Deguchi, with his spatial “missionary” approach, constitutes a “strange” case of geopolitical reasoning. We propose to classify him as a representative of the formal discursive level (cf. Narangoa 2007), although it could be argued that he disseminated thoughts in “popular discursive forms”, given the difficult position of sects in their opposition to state ideologies.

At the practical level, geopolitical discourse existed on the prospective southern and northern directions of the imperial state’s colonial expansion (Fisher 1950; Jansen 2002; Aydin 2007; Saaler, Koshmann, eds. 2007). In terms of the practical discursive dimension, the study analysed the contributions of selected political representatives, such as (therefore not only) Matsuoka Yōsuke, Fumimaro Konoe, Rōyama Masamichi. Towards this purpose, the article contains a cartographic representation of the approximate spatial development of imperial regionalism. In terms of politicized articulation of geopolitics at the governmental level, geopolitical imagination stemmed from a combination of autochthonous sources and borrowed concepts from exogenous traditions. Traditional sources of geopolitical imagination found fruition, for example, in the Kokugaku school or through Asianism “recycled” within imperial ideologies, and were proclaimed by Komaki from the Kyōto school as “proper” Japanese geopolitics. However, Ezawa’s, Rōyama’s, and Matsuoka’s adoption of German geopolitical imaginations dominated in Tōkyō academia and governmental circles. Geopolitical imaginations (e.g. disseminated by imperial ideologies) of the Japanese Monroe doctrine for Asia since 1933, the New Order in East Asia (1938–1940), culminating in the declaration of the Greater East Asia Co-Prosperity Sphere (1940–1945) contained attributes of autochthonous sources. As such, it fostered the ideological construction of new collective identities for which served the purpose of legitimizing state doctrines. However, from a chrono-political point of view (Klinke 2012), the past imperial geopolitical imaginations formed barriers to the legitimation of a post-war regional political integration of East Asia, with Japan in a leadership position. This article concludes with an overview-matrix that gives insights into the spatial aspects of Japanese geopolitical discourse of the imperial period, in terms of both subject-specific and comparative perspectives.

Fig. 1 – An infographic map representation of the approximate development of Japanese imperial regionalism in Asia Pacific. The development started the core area of the Japanese state (1968). Since the emergence of the Imperial state in 1889, the realm of “Grand” Japan converged, through the extent of its regionalism, towards the concept of “New Order in East Asia” (1938–1940). This semi-peripheral layer of Japanese regionalism was meant to create the basis for Japan’s military security and economic self-sufficiency. The Greater East Asia Co-Prosperity Sphere (1940–1945) ran in a direction towards the South, which served as a resource oriented periphery. Comparison – 8-circular map from the Chiseigaku journal (2, No. 9) and a 5-circular map from a geography textbook published by the Japanese Ministry of Education in 1944 (in Takeuchi 2000, pp. 85–86). Map was created by Luděk Krtička., according to the authors’ specifications.

Pracoviště autorů: Ostravská univerzita v Ostravě, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Chittussiho 10, 710 00 Ostrava; e-mail: vladimir.baar@osu.cz.

Do redakce došlo 24. 6. 2013; do tisku bylo přijato 3. 10. 2014.

Citační vzor:

LAŠ, L., BAAR, V. (2014): Japonská geopolitika imperiálního období. *Geografie*, 119, č. 4, s. 364–383.